

Çocuklarda Tembellik ve Eğitim

Cavit BİNBAŞIOĞLU*

Tembellik mücadele etmek elbette gereklidir. Ama, bir öğrenciyi sevdiği ve başarılı olduğu yönlerine yöneltmek, çok daha önemlidir.

J. Maritan

"Tembellik", "hiçbir engel olmadığı halde, kişinin çalışma istenci (iradesi) göstere-memesi hali" olarak kabul edilmektedir. İş görmeyi, çalışmayı sevmeyen, çabâ göstermekten ve sıkıntıdan kaçan kimsenin durumu da bir "tembellik" sayılmaktadır (T.Dil Kurumu, Türkçe Sözlük).

"Pedagoji Sözlüğü" de tembelliği şöyle tanımlamıştır: "Yapmakla yükümlü olduğu işi ihmal eden ve her türlü çaba sarfından (kaçınan) ya da belli bir tür çaba sarfı gösteremeyen kişinin kusuru." (Foulquie, R.Pedagoji Sözlüğü, Sosyal Yayınları, 1994, s. 498).

Okulda derslerine çalışmayan bir çocuk, gelişimini tam olarak yapamaz. Bu nedenle, tembel olan bir çocuğun tembelliğini gidermek de bir eğitim sorunudur.

Tembellik, tek bir nedenden dolayı ortaya çıkmaz. Tembelliğin karmaşık (kompleks) bir yönü vardır. Her kişide, tembel olarak nitelenecekse, bunlardan birkaçı bir-arada bulunabilir. Tembelliğin ortadan kaldırılması da bu nedenlerin ortadan kaldırılmasına bağlıdır; denilebilir. Bu da çocuktan çocuğa değişebilir. Bunun için, çocuğun dikkatlice incelenmesi gerekir. Bununla birlikte, tembellikle savaşım için göz önünde bulundurulması gereken bazı nedenler vardır. Bunları birkaç madde içinde toplayabiliriz:

Tembelliğin Bazı Nedenleri:

1- Bedensel nedenler: Bu, çocuğun, beden bakımından, bir kusurunun ya da bir hastalığının bulunmasıyla ilgili etkenlerdir. Çocuğun, okula gelmeden önce, beden bakımından yeteri kadar gelişmiş olması gerekir. Örneğin, iç salgı bezlerinde bozukluk bulunan kimseler, beden bakımından uygun bir gelişim gösteremezler: Kısa boyluluk, aşırı şişmanlık, aşırı zayıflık gibi. Sindirim sistemi bozuk olan kimseler de bedensel bir gelişim gösteremezler. Özellikle bağırsak kurtları, çocuğu halsiz ve dermansız bırakır; onun dikkatini bir konu üzerinde toplamasına engel olur.

Göz, kulak ve burun sağlığı da çocuğun

görmeyen, kulakları iyi işitmeyen ve burnunda et bulunan çocuklar, kendilerini, zihinsel çalışmalara veremezler. Okul çağındaki çocuklarda sık görülen bademcik büyümeleri de çocuğun sık sık hastalanmasına, okul devamsızlığı göstermesine yol açar.

Çocuktan başarılı bir çalışma bekleyebilmemiz için, her şeyden önce, yukarıda söz konusu edilen yönlerden sağlam olması gerekir. Bu nedenlerle, "tembel" olarak nitelenen çocukların, bedensel olarak bir eksikliğinin ya da rahatsızlığının bulunup bulunmadığı, tıbbî bir muayeneden geçirilerek açıklığa kavuşturulmalıdır.

2- Ruhsal nedenler: Ruhsal nedenlerin miktarı çoktur. Bunların her biri, bedensel rahatsızlıklara bağlı olarak gelişebileceği gibi, başlı başına bir etken olarak da ortaya çıkabilir. Örneğin, görme ve işitme bozukluklarının verdiği sıkıntı, çocukta "içe dönük" bir kişilik geliştirebileceği gibi, "aşâğılık duygusu"nun oluşmasına da yol açabilir. Böyle bir durumdan, zihinsel ya da zekâ gelişmesi de etkilenebilir. Çünkü, aşırı heyecan ve sinirlilik gibi duygusal belirtiler, zihnin işlevini tam yapmasına engel olur. Böyle bir durumda çocuk, yeterli bir dikkat ve uslamlama yeteneği gösteremez.

Ayrıca, çeşitli nedenlerle, beynin zedelenmesi de çocukta, ruhsal nitelikte hastalıklar yada yetersizlikler oluşmasına yol açabilir: Bellek yitimi, sara belirtileri gibi.

3- Toplumsal nedenler: Bunların başında, çocuğun ilişkide bulunduğu arkadaşları yada bunların kişilikleri ile ilgili nitelikleri yada özellikleri gelir. Tembel kişilerle arkadaşlık yapan kimselerin de tembel olma olasılığı vardır. "Üzüm üzümüne baka baka kararır" atasözü bunlar için söylenmiştir. Bu nedenle, çocuğun, arkadaşlarını seçmekte dikkatli bulunması gerektiği gözden uzak tutulmamalıdır.

Anne ve baba arasındaki geçimsizliklerin yarattığı aile içi huzursuzlukları ve yeni bir kardeşin doğması sonucu "sevgi azalması"nın verdiği rahatsızlıklar da, çocuğun okul başarısı-

açabilir. Bu konularda çok araştırma yapılmıştır. Çocuk tembelliğinin nedenleri araştırılırken söz konusu edilen toplumsal nedenler göz ardı edilmemelidir.

4- Diğer nedenler: Bu başlık altında toplanabilecek nedenler de bir hayli çoktur. Bunları kısaca şöyle açıklayabiliriz:

a. Çocuğun, okula gelmeden önce, okul için yeteri kadar hazırlanmamış bulunması: Çocuk, okula gelmeden önce, okul hakkında bilgi sahibi olmalı, ona, okul ve öğretmen sevgisi aşılanmayı çalışılmalıdır. Gerçekte, bazı aileler, bunun tam tersi yönde bir davranışta bulunurlar. Yaramazlık yapan bir çocuğa "Böyle yapma! Yarın okula gittiğin zaman, seni, öğretmenin döver!" demek, çocuğun okuldan ve öğretmeninden soğumasına yol açabilir. Bunun yerine, okulda yeni arkadaşların olacağı, onlarla oynayabileceği, okulda öğretmenin ona yeni yeni şeyler öğreteceği vb. söylenirse, çocukta okula "seve seve gitmek" isteği uyanabilir. Bunun tersi yönde bir etki altında kalan çocuklar, okuldan alacağı bazı olumsuz etkilerden de etkilenecekler, derslerine çalışamaz hale gelebilirler. Bunlardan da kaçınmak gerekir. Okulda her şeyin eğitim bilimi çerçevesinde yapılması, herkesin beklediği ve istediği bir şeydir.

b. Çocuğun vaktinden önce okula gönderilmesi: Bir kısım aileler, çocuğun bir an önce öğrenimini tamamlaması için, onu, erken yaşta (beş yaşında) okula göndermek isterler. Çocuğun, normal olarak okula başlaması ve okuma-yazma öğrenebilmesi için, en az 6,5 yaşında olması gerektiği, yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır. Vaktinden önce okula gönderilen çocuklar, okuldaki öğrenimde başarılı olmadıkları gibi, arkadaşlarıyla birlikte yeterli bir uyum içinde de bulunamamaktadırlar. Bu uyumsuzluk, çocuğu, bütün okul yaşamı içinde ve hatta ömür boyu etkilemektedir. Bu etki, birçok hallerde bilinçli olmasa bile, bilinçsiz olarak sürüp gitmektedir. Okula gelen çocuk "iş olgunluğu"na erişmiş, yani bir işe başlayacak ve onu devam ettirebilecek düzeyde bir gelişim göstermiş olmalıdır. Bunun için, okula başlamadan önce, çocuk, ailede bir iş yapmayı öğrenmiş olmalıdır. Çocuk, her şeyi hazır olarak bulmamalıdır. "Hazır" olan şeylere alışan çocuk, bunu okuldan da beklemeye başlar. Buna meydan vermemek için, çocuk, daha okula gitmeden önce, "ev işlerine yardım etmek" gibi olumlu ve

Bu nedenle, çocuk, daha okula gitmeden önce, işe alışmalı ve iş sevgisi kazanmalıdır.

c. Sık sık okul değiştirme: Sık sık okul değiştiren bir çocuğun yeni gittiği her okulda, oranın yaşamına uyabilmek için sıkıntı çektiği herkesçe bilinmektedir. Çocuğun maddi, manevi ve toplumsal çevresinin değişmesi, çocukta çok kez olumsuz etkiler bırakır. Böyle bir çocuk, güçsüz kaldığı durumlarda, okuldan ve derslerden soğuyarak, "tembellik" yapma yoluna satabilirler. Bunun için, bu gibi çocuklar, böyle bir duruma düşürmemek için, elimizden gelen her şeyi yapmak zorundayız. Bir öğretmen olarak, sınıfa yeni gelen böyle çocukların eğitim ve öğretimlerine ayrı bir önem vermek ve özen göstermek uygun olur. Bu nedenlerle, çocuğun okulu, gereksiz yere değiştirilmemelidir; değiştirildiği zamanlarda da bunun sakıncalarının en aza indirilmesi yönünde önlemler alınmalıdır.

d. Öğretmenin kişiliği ve öğretim yöntemi: Öğretmenin kişiliği ve öğretim yöntemi de, çocuğun tembelliği üzerinde etkili olabilir. Bir kısım öğretmenler, kendi görüş ve düşüncelerine aşırı bir önem verirler. Çocuğun bildiği bilgileri ve kazandığı becerileri, olduğundan fazla değerlendirerek, bol not verirler. Bunu bilen öğrenci, fazla çalışmaya gerek duymadan, sınıfını kolaylıkla geçer. Tembelliğe alışan bu gibi öğrenciler, ileriki yıllarda başarılı olamayarak okuldan ayrılmak zorunda kalırlar (Kanad, H. Fikret; Kısaltılmış Pedagoji 1977, s. 150).

Yine bir kısım öğretmenler, çocuğun daha iyi öğrenmesine olanak sağlayacak olan "yaparak ve yaşayarak öğrenme" yerine, ezberlemeye, sıralamaya, hatırlamaya yer veren sözel yöntemlerle öğretmeyi yeğlerler. Böyle bir yöntem, daha çok bellek gücüne yer verir. Belleği kuvvetli olanlar, böyle bir öğretim sürecinde kazançlı çıkarlar; olmayanlar ise kaybederler. Bu durumda, öğrenciler, kendilerini derslerine veremezler; tembellik etmek suretiyle, bu tür bir öğretime tepki gösterirler.

Bunlara, bazı öğretmenlerin "hatır" için sınıf geçirmesi de eklenebilir. Bundan da sakınmak gerekir. Öğrencilere verilecek -notların nedeni her zaman açıklanabilecek bir biçimde adaletlice verilmiş olması gerekir. Adaletlice verilmeyen notlar karşısında bazı duyarlı öğrencilerin -özellikle ergenlik yıllarında- öfke belirtileri yanında, işi tembelliğe vurdukları, ilgililerce zaman zaman ifade edilmektedir.

rilebilir.

"Gerçek Tembellik" ve Buna Karşı Alınabilecek Önlemler:

"Tembellik" sorunu, yukarıdaki nedenler çerçevesinde ortaya çıkmakla birlikte, "iyi çalışma alışkanlığı kazanmamak" gibi başka bir nedenle de ilgili olabilir. Aslında, iyi çalışma alışkanlığı kazanmak, tembelliğe karşı bir panzehir etkisi yapar. Böylece, bu alışkanlığın kazanılmaması, bir neden; kazanılması da bir çözüm niteliğindedir.

"İyi çalışma alışkanlığı", ilkokıldan itibaren çocuğa kazandırılmaya çalışılır. Bunun için, evde ve okulda gerekli araç ve gereç bulundurulmalıdır. Bunlar, ders kitapları yanında, ansiklopedi, sözlük, atlas, kağıt ve kalemler vb. olabilir. İşler, planlı ve düzenli yapılmalıdır. Sabahları erken saatlerde çalışılmalı ve başlanan bir iş, mutlaka zamanında bitirilmelidir. Bunun için, iradî bir etkinliğe gereksinim vardır. Yani, zihni başka tarafa çeken etkinliklerinden vazgeçerek, bütün dikkat ve çabayı, konu üzerinde toplamak. Bu, eğitimde bir alışkanlık haline getirilmelidir. Bunu, kendine bir alışkanlık haline getiren kimselerde, yukarıdaki nedenlere bağlı olan olumsuzluklar, "en az düzeyde bir etki" yaparak, aşırı bir rahatsızlığa yol açmaz.

Aslında "tam bir tembellik"ten söz edebilmek için, baş tarafta geçen tanımlamadan da anlaşılacağı üzere, "hiçbir engel olmadığı halde kişinin" üzerine aldığı işi yapmaması, yani çalışma iradesi gösterememesi" hali mevcut olmalıdır. Söz konusu nedenler, ne de olsa, kişiyi bir ölçüde tembelliğe ya da tembellik sayılabilecek davranışlara götürebilir. Bu da normal karşılanabilir. Yoksa, çalışan bir öğrencinin, bir süre "dinlenme" hali göstermesi, "tembellik" olarak yorumlanmamalıdır. Nitekim, "yaşın verdiği tembellik"ten söz eden eğitimci yazarlar da vardır. "Ergenlik" yıllarında bu tür tembelliklere sık rastlanır. Bu tür bir tembellik, eğitimcilerce, pek o kadar tehlikeli bir durum olarak görülmemektedir. "Gerçek tembellik", "çalışma iradesi" gösteremeyenlerde görülür. Bunlar, dikkat ve enerjilerini bir noktada toplayamazlar. "Tembellik" olgusunda önemli olan, bu durumda bulunan öğrencilerdir. Eğitimsel yardım, asıl bunlara yapılır. Psikolog A. Binet, "Tembel çocuk, belli başlı iki şekil arzeden bir dikkatsizlikle kendini belli eder: Dağınık ve gürültülü bir etkinlik ya da atalet. Kimi zaman, buna, bir parça inaatsizlik de eklenir," der (Foulquie; a.g.e., s. 498).

***

Buraya kadar açıklamaya çalıştığımız hususlar yineuzman, görüşlerini dikkate alarak söyle sonuçlandırabiliriz:

Eğitimde "tembellik" konusu, incelenmesi çok zor sorunlardan biridir. Bu konuda fazla karamsar olmaya da gerek yoktur. Gilbert-Robin gibi bazı eğitimciler, "Tembel çocuk yoktur; tembel olanlar, ancak bu çocukların çektikleri aşağılık duygularının nedenlerini araştırmayan ana babalar, eğitimciler ve hekimlerdir." der. Yine aynı yazar, "Ben, hiçbir nedeni olmayan, bir sözde tembellik olayına henüz rastlamadım. Ve benim rastladığım tembellik olaylarında tembellik nedeninin keşfi, tembel sıfatının yerine, bizzat bu nedeni nitelendiren sıfatın konulması yetiyordu." diyor. Buradan, her tembellik olayının, mutlaka bir nedeni bulunduğu sonucu ortaya çıkıyor.

Bu görüşü, tembelliği bir "ödünleme mekanizması" gibi gören psikologların görüşleri de destekler niteliktedir. Bunlara göre, "Çocuk, gerçekten cesaret kırıcı bir girişime karşı tepki göstermek zorunda kalmasaydı, böyle bir tutumu benimsemezdi." Bu da tembelliğe karşı alınabilecek en önemli önlemin çocuğa "cesaret vermek" ve "güven kazandırmak" olduğunu gösterir.

Bazı psikologlar da tembelliği bir "protesto" aracı olarak görürler. Örneğin, çocuğun toplumca yaygın değerlerin haklı gösterdiği özleyişleri (ambitions) ile ana babanın ona sağladığı imkânlar arasındaki uyumsuzluğa kaynaklanabilir. "Çoğu halde, tembelliğin kaynaklarını duygusal karanslarda (yokluklarda) ya da kötü eğitimde aramak gerekir." gibi.

Ve nihayet, zaman zaman görülen tembelliği normal karşılayan psikologlar da vardır: J. Monod'a göre, kişiliğin gelişip serpilmesi, çeşitli yollardan gerçekleşir. Zahiri (gerçek olmayan) tembellik ya da atalet anları, çaba anları kadar verimli olabilir." (Foulquie; a.g.e.s. 498-499)

Psikologların bu görüşleri, iyi olmamakla birlikte, tembellik karşısında pek fazla karamsar olmamak gerektiğini ortaya koyuyor. Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz:

J. Mariton'un dediği gibi, tembellikle savaşmak, elbette gereklidir; ama, bir öğrenciyi sevdiği ve çok başarılı olduğu tarafa yöneltmek, çok daha önemlidir. Çocuklarda tembellik, çoğu kez, gerçekten tembellik değil; sadece zihnin (esprinin), büyüme etkinliği ya da diğer psikolojik güçlükler tarafından emilmesidir. (Foulquie; a.g.e., s. 499) Bu güçlükler ortadan kalktığı zaman, tembellik de ortadan kalkabilir. Bu durumda, soruna, yukarıdaki etkenlerle birlikte ve doğal bedensel gelişimi dikkate alan, bir "sorun çözme" anlayışı ile yaklaşmak gerektiğini söyleyebiliriz.